

Over de kracht van het verwonderen en het Europese landschap

Dit boek gaat over landschappen, van het Hollandse rivierenland tot de Portugese lagunen van de Algarve, van de toendra in Lapland tot de akkers in de Roemeense Donauvlakte en van de Bourgondische wijngaarden tot de bossen in de Oeral. Elk van die landschappen heeft zijn eigenheid. Het zijn plekken waar mensen hun hart aan verpand hebben, waar ze zin aan geven en waar ze een deel van hun identiteit aan ontlenen. Als je zo'n landschap nader beschouwt, ontstaat een gevoel van verwondering: luisterend naar het landschap kom je het unieke karakter naderbij. Een zorgvuldige terugblik waarin je je later probeert het landschap weer voor de geest te halen helpt daarbij, als een oefening in actieve verwondering. Je kunt je voorstellen verschillende keren dezelfde weg te lopen, tot steeds meer details verschijnen. Soms kun je zo zelfs iets nieuws ontdekken, een plant of een vogel waarvan je je niet bewust was dat je die gezien had, maar

waarvan je zeker weet dat die er wel geweest is, en vooral, dat die het beeld completeert.

De eigenheid van een specifiek landschap uit zich in een stemming die al die waarnemingen omvat. Deze stemming – vaak al onbewust aanwezig bij de eerste kennismaking met die plek – krijgt een meer objectieve, bewuste kleuring als je zo het landschap achteraf opnieuw voor jezelf opbouwt. Er ontspint zich een soort gesprek met het landschap, een gesprek zonder woorden dat zich afspeelt in de ziel. Dit proces wordt versterkt als je je vervolgens richt op het tijdsaspect in het landschap, de seizoenen en de ‘biografie’ van het landschap. Vrijwel altijd is in een landschap een deel van de geschiedenis, van de strijd om het bestaan van de lokale gemeenschap af te lezen. Op het kruispunt van de zintuiglijke waarnemingen, het beeld, de atmosfeer en de biografie van het landschap ontstaat dan een wezensontmoeting, soms vluchtig, soms meer indringend. Zo wordt ieder landschap waar je je mee verbindt uniek en bijzonder.

Het wezenlijke van het landschap kun je ervaren aan de zang van een leeuwerik boven een goudkleurig graanveld, aan de geur van

lindebloesem langs een kerkenpad, aan de smaak van de lokale kaas en wijn, of aan een gevoel van onbalans bij een geëgaliseerde akker of aan de onweerstaanbare impuls op weg te gaan naar een kasteel in de verte. Het landschap is ook herkenbaar in de stemming die waar te nemen is als boeren en bewoners bij elkaar zijn. Zo heb je dus alle zintuigen nodig om het landschap nabij te komen. Dit komt terug in de indeling van de landschapsschetsen in dit boek naar Melodie, Palet, Boeket, Menu en Stemming. De illustraties van Marjolijn Boterenbrood voegen aan de beschreven landschappen een apart maar volkomen passend palet toe. Ze zijn ontstaan vanuit een artistieke verbeelding van waarnemingen die een eigen verhaal vertellen, in dit geval van Schouwen-Duiveland.

De onuitputtelijke rijkdom aan Europese landschappen is voortdurend beïnvloed door de tijdgeest: perioden van ontwikkeling, ontginning en voorspoed wisselen af met oorlogen, pestepidemieën en het verlaten van minder bruikbare gronden. Vaak is een wezensontmoeting met een bepaald landschap aangrijpend, en is naast de rijkdom van de biografie van het oude landschap ook de tragiek

van een doodlopende ontwikkeling te ervaren. Wat de laatste 50 jaar ingrijpend is veranderd, is dat de toekomst van het landschap nu vooral wordt bepaald door de anonieme wereldeconomie, in plaats van door betrokken bewoners. Dat brengt nieuwe vragen met zich mee en doet een appèl aan ons bewustzijn: welke toekomst gaat ons landschap tegemoet?

Een echte kennismaking met het landschap roept altijd enthousiasme op. Daar waar mensen zich oprecht voor hun omgeving inzetten, ook als het oude landschap zijn traditionele functies heeft verloren, kan zich bewustzijn ontwikkelen voor een nieuw levend landschap. Op basis van de specifieke kwaliteiten van het cultuurland zoals dat in eeuwen is gegroeid, ontstaan dan initiatieven die nieuwe functies in het landschap mogelijk maken, kiemen voor een toekomstig landschap. Op vele plaatsen kun je zulke initiatieven tegenkomen: zorgboerderijen, openluchtscholen, milieucoöperaties, eco-dorpen en tal van projecten voor landschapsbeheer. Een aantal is te herkennen in de beschreven landschappen. Ze zijn het waard gekoesterd te worden.

Bas Pedroli